

SAKSBEHANDLER
Marit Vestvik

VÅR REF.
18/03858-6

ARK. B - Bygninger 2006-2019
104 (Austmarka) Kongsvinger - He

DERES REF.

INNVALGSTELEFON

DERES DATO

VÅR DATO
14.10.2019

TELEFAKS
+47 22 94 04 04
postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

Se mottakerliste

Orala - Åranstorp - Øvre Aronstorp - 71/5 og 71/1 i Kongsvinger kommune - Vedtak om fredning

Vi viser til utsendt fredningsforslag for Orala datert 29.04.2019. Forslaget har vært på høring hos berørte parter, samt utlagt til offentlig ettersyn. På grunnlag av dette fatter Riksantikvaren følgende vedtak:

VEDTAK:

Med hjemmel i lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 § 15 og § 19 jf. § 22, foreslår Riksantikvaren å frede Orala, gnr./bnr. 71/5 med tilhørende netthuk på 71/1, i Kongsvinger kommune.

Omfanget av fredningen

Fredningen etter kulturminneloven § 15 omfatter følgende bygninger:

Gnr./bnr. 71/5:

- Våningshus, bygningsnr. 51977, AskeladdenID 158842-1
- Gammelfjøset, bygningsnr. 52035, AskeladdenID 158842-2
- Kalvhuk, bygningsnr. 52043, AskeladdenID 158842-3
- Låve og fjøs, bygningsnr. 52000, AskeladdenID 158842-4
- Stabbur, bygningsnr. 51985, AskeladdenID 158842-5
- Jordkjeller, bygningsnr. 51993, AskeladdenID 158842-6
- Kokkhus, bygningsnr. 52019, AskeladdenID 158842-7
- Badstue, bygningsnr. 52078, AskeladdenID 158842-8
- Skåle/Vedskjul, bygningsnr. 52159, AskeladdenID 158842-9
- Smie, bygningsnr. 52167, AskeladdenID 158842-10
- Høyløe, bygningsnr. 52175, AskeladdenID 158842-13
- Sommerfjøs, bygningsnr. 52132, AskeladdenID 158842-14
- Sauefjøs, bygningsnr. 52140, AskeladdenID 158842-15
- Sag, bygningsnr. 152116438, AskeladdenID 158842-16

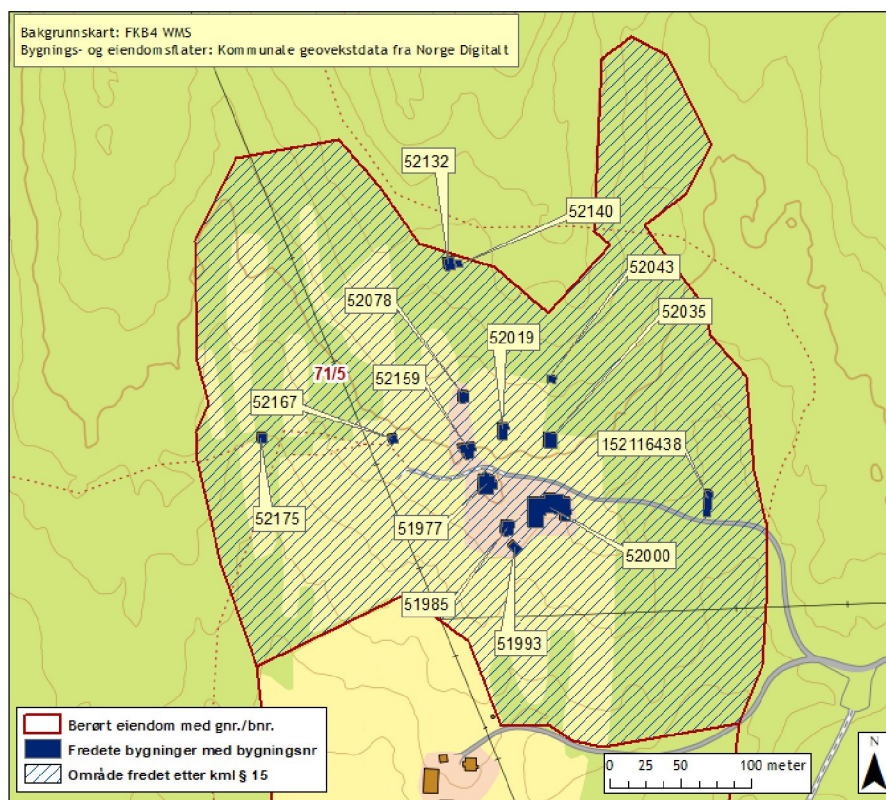
Gnr./bnr. 71/1:

- Netthuk, (har ikke bygningsnr.), AskeladdenID 158842-17

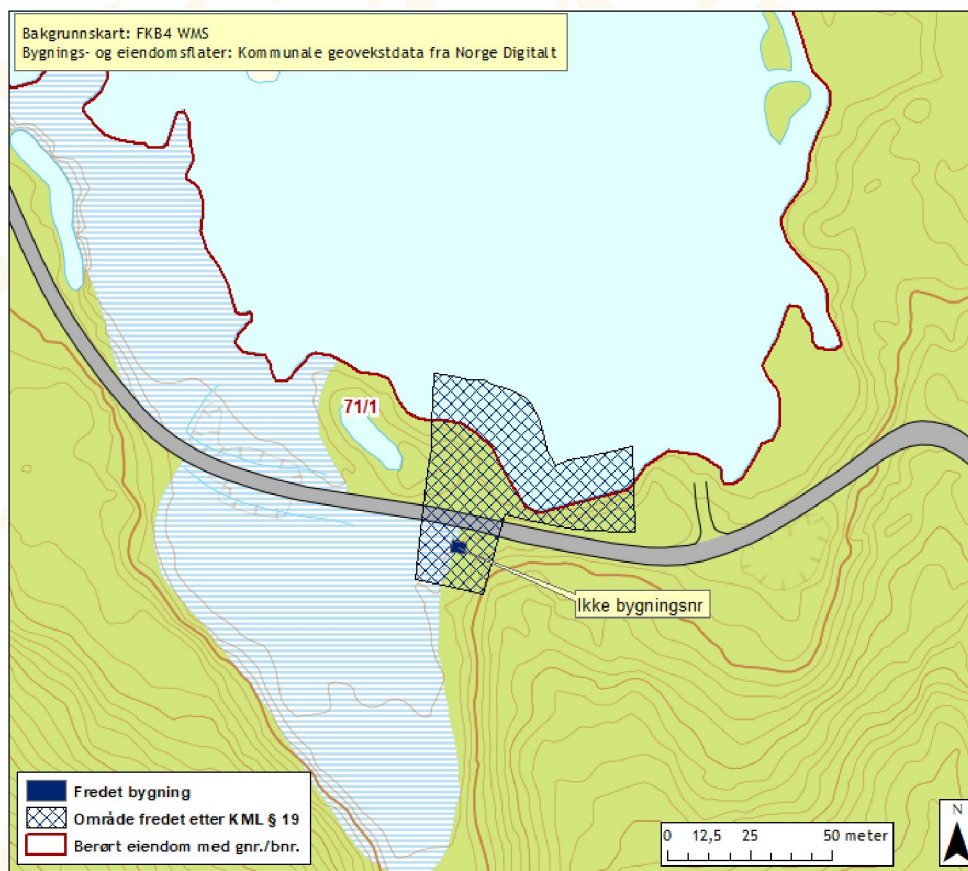
Fredningen omfatter bygningenes eksteriør og interiør og inkluderer hovedelementer som planløsning, materialbruk og overflatebehandling og detaljer som vinduer, dører, gerikter, listverk, ildsteder og fast inventar. Unntatt fra fredningen er interiøret i våningshusets andre etasje. Dette gjelder alle rom i andre etasje, inkludert romstruktur.

Fredningen etter kulturminneloven § 15 omfatter grøntareal avmerket på fredningskartet for 71/5 på neste side.

Fredningen etter kulturminneloven § 19 omfatter området avmerket på fredningskart for 71/1, også på neste side.

Fredningskart for 71/5

Fredningskart for 71/1

Formålet med fredningen

Formålet med fredningen er å bevare Orala som et kulturhistorisk viktig eksempel på en tradisjonell skogfinneplass, ryddet på slutten av 1600-tallet, med bygninger fra 1800- og 1900-tallet, samt nyttehage og tilhørende landbruksarealer.

Formålet med fredningen av den tilhørende netthuken (liten bygning for oppbevaring av fiskeredskaper) ved Søndre Øyersjøen er å bevare et viktig eksempel på skogfinnenes tilknytning til sjøen og fisket, som var en viktig binæring for mange.

Fredningen skal sikre enkeltbygningene, bygningenes innbyrdes sammenheng, samt kulturhistoriske verdier knyttet til anlegget som helhet.

Fredningen av bygningenes eksteriør skal sikre bygningenes arkitektur. Både hovedstrukturen i det arkitektoniske uttrykket og detaljeringen, så som fasadeløsning, opprinnelige og eldre vinduer og dører, materialbruk og overflater, skal opprettholdes.

Formålet er videre å bevare rominndeling, bygningsdeler og overflater i de deler av interiørene som er kulturhistorisk interessante. Fast inventar skal bevares som en integrert del av interiøret.

Det er videre vesentlig å ta vare på kulturhistorisk verdifulle uttrykk for bygningenes historiske utvikling.

Fredningen av grøntarealet på Orala skal sikre anlegget som et viktig eksempel på hvordan en skogfinsk plass ofte var utformet, med organisk tunstruktur, nyttehage, små og store driftsflater plassert etter hva topografien og jordsmonnet tillot, med hakkslåttmark, beite- og skogarealer med ferdselsårer og rydningsrøyser imellom.

Formålet med fredningen av området rundt netthuken ved Søndre Øyersjøen er å sikre virkningen av bygningen i miljøet gjennom å opprettholde det åpne rommet og den lesbare sammenhengen mellom netthuken og sjøen.

Fredningsbestemmelser

Fredningsbestemmelsene er utformet i samsvar med fredningens formål og gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid.

Kulturminner fredet etter kulturminneloven § 15

1. Det er ikke tillatt å rive, skade eller flytte bygningene eller deler av disse.
2. Det er ikke tillatt å bygge om bygningenes eksteriør eller interiør. Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer, jf. punkt 5.
3. Det er ikke tillatt å skifte ut bygningselementer eller materialer, forandre overflater eller utføre annet arbeid ut over vanlig vedlikehold på bygningenes eksteriør, interiør eller konstruksjon. Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer, jf. punkt 5.
4. Alt vedlikehold og all istandsetting skal skje med materialer og metoder som er i tråd med bygningens egenart og på en måte som ikke reduserer de arkitektoniske og

kulturhistoriske verdiene.

5. Tilbakeføringer til opprinnelig eller tidligere utseende og/eller konstruksjoner kan tillates i særlige tilfeller under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på et sikkert, dokumentert grunnlag og etter dispensasjon fra forvaltningsmyndigheten.
6. Utover ordinær skjøtsel er det ikke tillatt å gjøre endringer i grøntarealene som vil kunne endre anleggets karakter i vesentlig grad.
7. Fredningen er ikke til hinder for fortsatt drift av landbruks- og skogarealene på samme måte som før fredningen.
8. I frukthagen er det ikke tillatt å fjerne trær, busker eller installasjoner. Når det blir nødvendig å fornye trær, busker eller stauder, skal samme type benyttes og plantes på samme sted. Trær som må felles på grunn av sykdom, skade eller alder, skal erstattes med så store trær som mulig.
9. Innenfor det fredete området kan det etter dispensasjon fra forvaltningsmyndigheten tillates bygging av en badstue i eksteriørmessig tradisjonell skogfinsk utforming. Badstua må plasseres og tilpasses miljøet og landskapet omkring på en slik måte at den faller naturlig inn i den organiske tunstrukturen og harmonerer med de andre bygningene. Byggingen skal skje i samråd med forvaltningsmyndigheten.

Område fredet etter kulturminneloven § 19

10. Innenfor det fredete området omkring netthuken ved Søndre Øyersjøen må det ikke settes i verk tiltak eller bruksendringer som kan forandre området karakter eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. Dette gjelder alle former for bebyggelse, anlegg og utvidelse av vei eller parkeringsplass, oppsetting av gjerder, skilt, endring av beplantning eller belegg, planering, utfylling og andre landskapsinngrep.

Kulturminner og område fredet etter kulturminneloven §§ 15 og 19

11. Det skal utarbeides en forvaltningsplan for kulturminnet/fredningsområdet. Planen skal godkjennes av kulturminnemyndigheten. Forvaltningsplanen skal inneholde retningslinjer for bruk, vedlikehold og eventuell tilbakeføring. Planen må rulleres.

Følger av fredningen

Lovhenvvisning

Når det gjelder behandlingen av fredete kulturminner og områder, vises det til kulturminneloven §§ 15a, 16, 17 og 18 og 19 og 21, samt ovennevnte fredningsbestemmelser.

Arbeider som krever tillatelse etter plan- og bygningsloven, må i tillegg forelegges kommunale myndigheter. Det gjøres oppmerksom på at tillatelser etter kulturminneloven må foreligge før arbeider i tråd med plan- og bygningsloven kan settes i verk.

Vedlikehold

Det er eier som har ansvar for det løpende vedlikeholdet av fredete bygninger og anlegg. Det grunnleggende prinsippet for vedlikehold av fredete bygninger er å bevare mest mulig av de opprinnelige eller eldre bygningselementene og detaljer som kledning, vinduer, dører, listverk, gerikter og overflatebehandling. Vedlikehold av fredete bygninger og anlegg skal så langt som mulig skje i samsvar med opprinnelig utførelse, teknikk og materialbruk og for øvrig i samsvar med fredningsbestemmelsene.

For mer informasjon om vedlikehold og forvaltning av fredete bygninger og anlegg, vises til Riksantikvarens informasjonsblader.

Dispensasjon

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse/dispensasjon til å sette i gang alle typer tiltak som går ut over vanlig vedlikehold, jf. kulturminneloven §§ 15a og § 19 tredje ledd. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes, evt. på visse vilkår. Oppstår det tvil om hva som anses som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen likeledes kontaktes.

Økonomisk tilskudd

Det er anledning til å søke fylkeskommunen om tilskudd til vedlikehold og istandsettingsarbeider.

Dersom det etter § 15a blir gitt dispensasjon med vilkår som virker fordyrende på arbeidet, skal det gis helt eller delvis vederlag for utgiftsøkningen, jf. § 15a annet ledd.

Fylkeskommunen kan gi opplysninger om frist for innsendelse av og krav til søknad.

Kort karakteristikk av kulturminnet

Orala ligger på Varaldskogen, ca. en kilometer sør for Søndre Øyersjøen og en halv kilometer vest for elven Vikeråa. Plassen ble første gang ryddet i 1692 av skogfinnen Samuel Orainen. Senere ble den delt i en nordre og en søndre del. Det er den nordre delen, også kalt Øvre Aronstorpet eller Åranstorpet, som nå fredes. Plassen ligger som en stor lysning i skogen.

På Orala er det til sammen 14 bygninger. Grusveien kommer inn på eiendommen nede ved saga i øst og leder videre inn i tunet mellom låven og gammelfjøset opp mot høydedraget hvor våningshuset, vedskjulet og kokkhuset ligger. Sør for våningshuset ligger stabburet og jordkjelleren, mot øst ligger smia og høyløa, og mot nord ligger badstua og kalvhuken. Et stykke lenger nord, ved eiendomsgrensa ligger sommerfjøset og sauefjøset. Mellom bygningene er det et mangfold av grønne arealer; gressflater, eng, beite, dyrkningsflater og skog. Overalt er det rydningsrøyser som viser hvilken innsats som er lagt ned i ryddingen av plassen gjennom tidene. På sørsiden av våningshuset er det en inngjerdet frukthage med frukttrær og bærbusker.

Bygningene har ulik alder. Det aller eldste huset i tunet er antakelig kokkhuset som skal være fra midten av 1700-tallet, men som ble flyttet hit fra Nedre Aronstorpet på slutten av 1800-tallet. De eldste bygningene som er oppført på stedet er fra omkring 1800 (smia, badstua og kalvhuken) og de yngste er fra etter krigen (vinterfjøset fra 1951 og saga fra 1976).

I tillegg til de 14 bygningene har Orala en tilhørende netthuk (hus for oppbevaring av fiskeredskaper) ved Søndre Øyersjøen, en kilometer nord for Orala i luftlinje.

For nærmere beskrivelse av bygningene og kulturminnet for øvrig vises det til vedlagt dokumentasjon.

Vurdering av kulturminnet. Begrunnelse for fredningsvedtaket.

Riksantikvaren skal sikre et utvalg kulturminner knyttet til hver av de fem nasjonale minoritetene gjennom fredning. Orala inngår i et utvalg på et titalls ulike skogfinske kulturminner som hver for seg forteller en del av skogfinnenes historie i Norge, og som til sammen danner et helhetlig bilde.

Orala representerer den helhetlige skogfinneplassen slik den ofte var utformet, med et mangfold av bygninger spredd ut i en organisk tunstruktur. Det er svært få skogfinneplasser i Norge som er like intakt, og som kan vise til det samme antallet bevarte bygninger som Orala. Bygningene er oppført over et tidsspenn på 200 år. Orala er en av svært få skogfinneplasser på norsk side som på en god måte kan formidle både hvordan en tradisjonell skogfinsk plass var bygd opp og hvordan den utviklet mot mer moderne drift.

Oralas kulturlandskap og beliggenhet er typisk for skogfinneplassene, plassert opp mot et høydedrag, midt i skogen. En rekke av de gamle små og store driftsflatene på stedet er bevart, og mange av dem dyrkes og drives fortsatt. Sett fra luften danner disse flatene et karakteristisk mosaikklandskap som nesten alle andre steder er gått tapt ved gjengroing eller nedbygging. Det bevarte kulturlandskapet på Orala har derfor høy kulturminneverdi.

At den tilhørende netthuken ved Søndre Øyersjøen også er bevart er av stor betydning for fortellingen om hvordan skogfinnene har livnært seg også ved å utnytte sjøens ressurser. Dette er det ingen andre fredete skogfinske kulturminner i Norge som formidler.

Finnskogen er et attraktivt turmål for turister. Gjennom tunet på Orala går den historiske vandreruten *Finnskogrunden*, og like i nærheten passerer også den mer kjente *Finnskogleden*. Orala har høy både estetisk verdi og opplevelsesverdi som den store lysningen i skogen plassen er, med rik kultur og historie i både bygningsmasse og grøntarealer. Stedet eies av Stiftelsen Norsk Skogfinsk Museum som skjøtter og vedlikeholder stedet.

Tilstand og økonomiske konsekvenser av fredning

Riksantikvaren har gjennomført en tilstandsvurdering av bygningene i oktober 2018.

Vurdering av tilstand og økonomi

Det er 15 bygninger som er omfattet av fredingen. Tre av disse har TG 1, åtte har TG 2 og fire har TG 3. De største utfordringene knytter seg i hovedsak til taklekkasjer og råte i lafteverk, samt terreng og grunnmursproblematikk. Ut fra gjeldende Norsk Standard EN - NS 16096 vil dette si at anlegget som helhet har vesentlige og til dels kraftige og alvorlige avvik.

Istandsetting vil være nødvendig for å sikre bygningsmassen. Kostnadene med dette er vurdert opp mot nytteverdien av at et helhetlig godt bevart og karakteristisk gårdsanlegg knyttet til en av våre nasjonale minoriteter blir sikret for fremtidig bruk. Samlet sett vurderer Riksantikvaren at det ikke vil innebære vesentlige økonomiske merkostnader for staten å gjennomføre fredning av Orala, da man har god oversikt over skadebildet og nødvendige tiltak, og anlegget består av forholdsvis enkle konstruksjoner.

Riksantikvarens myndighet

Det følger av kulturminneloven § 15 jf. § 22 at departementet kan frede byggverk og anlegg, eller deler av dem, av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Det følger videre av § 19 at departementet kan frede et område rundt et fredet kulturminne for å beskytte virkningen av kulturminnet i miljøet eller vitenskapelige interesser som knytter seg til det. Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Klima- og miljødepartementet til Riksantikvaren jf. forskrift om faglig ansvarsfordeling mv etter kulturminneloven av 9. februar 1979 § 12 nr.1.

Eiendomsforhold. Reguleringsmessig status

Orala 71/5 eies av Stiftelsen Norsk Skogfinsk Museum. Statskog er eier av grunnen 71/1 ved Søndre Øyersjøen hvor Oralas netthuk står.

I gjeldende kommuneplan, vedtatt 1.10.2009, er området hvor Oralas 71/5 ligger regulert til LNF-område m/spredd bebyggelse, mens 71/1 hvor den tilhørende netthuken ligger er regulert til LNF-område.

Det arbeides nå med ny kommuneplan i Kongsvinger kommune. I denne er arealet som foreslås fredet markert med båndleggingssone 730: Båndlegging etter lov om kulturminner. Dette gjelder fredningsarealene på både 71/5 og 71/1.

Forholdet til naturmangfoldloven

Når kulturminneforvaltningen fatter vedtak, skal det samtidig gjøres en vurdering av om dette har innvirkning på naturmangfoldet. Dette følger av lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven). Lovens §§ 8-12 legges til grunn for vurderingen, jf. § 7.

Det er gjort søk i Artsdatabankens *Artskart* og Miljødirektoratets *Naturbase* for å fremskaffe nødvendig kunnskap for beslutningsgrunnlaget. Søket gjaldt sårbare og truede arter.

Det er registrert følgende sårbare og truede arter i det fredete området:

Granvedblomsterflue (Sterkt truet)
Ildgullveps (Sårbar)
Veggvedveps (Sårbar)

Riksantikvaren vurderer at fredningen av Oralas verken vil komme i konflikt med naturverdier eller påvirke naturmangfoldet i negativ retning.

Bakgrunn for fredningen

Fredningen av Oralas har sin bakgrunn i Riksantikvarens arbeid med nasjonale minoriteters kulturminner. Dette vil si kulturminner knyttet til skogfinner, kvener, jøder, rom og romani. Arbeidet har som mål å sikre et utvalg kulturminner knyttet til hver av de fem nasjonale minoritetene. Fredningene skal bidra til å synliggjøre de nasjonale minoritetenes viktige bidrag til norsk historie og samfunnsutvikling. Arbeidet er gjort i samarbeid med regionalforvaltningen og med skogfiske organisasjoner. De skogfinske kulturminnene som fredes i prosjektet formidler bredden i skogfinnernes historie i Norge.

Redegjørelse for saksgang og innkomne bemerkninger

Melding om oppstart av fredning ble, i samsvar med kulturminneloven § 22 nr.1 meddelt eieren og kommunen i brev av 14.11.2018. Samtidig ble dette kunngjort i avisene Glåmdalen og

Østlendingen. Det ble gitt tre ukers frist for å komme med merknader. Det kom ikke inn merknader til meldingen om oppstart av fredning.

Høring og offentlig ettersyn av forslag til fredning ble, i samsvar med kulturminneloven § 22 nr.1, meddelt berørte parter i brev av 29. april 2019. Samtidig ble dette kunngjort i avisene Glåmdalen og Østlendingen, samt Norsk lysningsblad. Det ble gitt 6 ukers frist for å komme med merknader. Det kom ikke inn merknader til fredningsforslaget.

I henhold til kulturminneloven § 22 nr. 3 skal forslag om fredning legges fram for kommunestyret før vedtak om fredning fattes. Fredningsforslaget ble oversendt Kongsvinger kommune i brev 12. 08.2019 med frist 1. oktober 2019. Kongsvinger kommunestyre hadde et møte 26. 09. 2019, men rakk da ikke å behandle saken som egen sak. De behandlet imidlertid, og vedtok, ny arealdel til sin kommuneplan. I denne ble Orala/Åranstorp båndlagt i påvente av vedtak om fredning. Dette vedtaket viser at kommunestyret er positiv til fredning av Orala; jf. utdrag av bestemmelse 30.3.1 i kommuneplanens arealdel: «Områdene Abborhøgda og Åranstorpet båndlegges i påvente av vedtak etter lov om kulturminner».

Opplysning om klageadgang og tinglysing

Riksantikvarens vedtak om fredning kan påklages til Klima- og miljødepartementet, jf. forvaltningsloven § 28. Eventuell klage stiles til Klima- og miljødepartementet, men sendes Riksantikvaren innen tre uker fra fredningsvedtaket er mottatt, jf. forvaltningsloven § 29.

Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med kulturminneloven § 22 nr. 5

Vennlig hilsen

Hanna Geiran
riksantikvar

Linda Veiby
fungerende avdelingsdirektør

Brevet er elektronisk godkjent uten underskrift

Kopi til: Skogfinske interesser i Norge, Gammelskula, 2556 GRUE FINNSKOG/ Hedmark fylkeskommune, Pb 4404 Bedriftssenter, 2325 HAMAR/ Kongsvinger kommune, Postboks 900, 2226 KONGSVINGER

Mottaker	Kontaktperson	Adresse	Post
Norsk Skogfinsk Museum		Furubergsvegen 42 Svullrya	2256 GRUE FINNSKOG
Statskog SF		Postboks 63 Sentrum	7801 Namsos